

СТРАТЕГІЧНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ У ФОРМУВАННІ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглядаються питання прийняття стратегічних управлінських рішень у формуванні амортизаційної політики підприємства для стимулювання оновлення основних засобів. Встановлено взаємозв'язок між способами оновлення основних засобів, стратегіями довгострокового розвитку підприємства та розміром необхідних амортизаційних відрахувань.

The questions of acceptance of strategic administrative decisions in forming of depreciation policy of enterprise for stimulation of update of the fixed assets are examined in the article. Between the methods of update of the fixed assets, strategies of long-term development of enterprise and size of necessary depreciation decrees is set the intercommunication.

Ключові слова: амортизація, амортизаційна політика, амортизаційні відрахування, стратегічні управлінські рішення, оновлення основних засобів підприємства.

Актуальність проблеми. Зміна економічних умов відтворення основного капіталу в українській економіці спричинила дослідження системи амортизації основних засобів, фінансово-економічного змісту формування і подальшої реалізації амортизаційної політики підприємства. Це обумовлено тим, що амортизаційна політика держави і окремих підприємств зокрема є одним з основних чинників відновлення і економічного зростання в умовах економічної кризи, спаду виробництва і інфляції. Проте, до цього часу відсутня цілеспрямована державна амортизаційна політика, не розроблена концепція відновлення, ефективного накопичення і використання фінансових ресурсів. Як наслідок, на рівні підприємств система амортизації розглядається як другорядна у вирішенні завдань оновлення фінансових ресурсів підприємств. Амортизаційні відрахування в значній частині використовуються не за своїм безпосереднім призначенням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років у вітчизняній і зарубіжній науці помітно підвищився інтерес до досліджень щодо амортизації основних фондів. Ознайомлення з останніми науковими публікаціями свідчить про акцентування уваги провідних вітчизняних фахівців М.Г.Чумаченка, А.Г. Савченка, Т.Д. Косової, І.І. Вініченка, М.А. Проданчука, М.Ф. Огійчука, О.Л. Хотомлянського, В.О. Парнюка та інших на стимулюючій ролі амортизації як інвестиційного ресурсу підприємства [1-8]. Питанням ролі амортизаційної політики держави у формуванні власних інвестиційних ресурсів промислового виробництва присвятили свої роботи П.С. Маковеев, М.В. Котова, О.В. Кленін, Р.В. Льєнко, Крейдич І.М. та ін. [9 – 12].

Невирішена частина загальної проблеми. Незважаючи на це, в економічній літературі відсутнє чітке і обґрунтоване представлення змісту стратегічного управління амортизаційною політикою підприємства. Практично не розглянутими залишаються питання його методики і організації. Отже, відсутність цілісного підходу до формування амортизаційної політики і практична необхідність механізму стратегічного управління нею зумовили високу актуальність і практичну значимість даної статті.

Загальна мета дослідження полягає у розробці пропозицій щодо створення умов більш повної реалізації відтворювальної функції амортизації, механізму стратегічного управління амортизаційною політикою підприємства в ринкових умовах. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити роль амортизаційної політики у відтворенні основних засобів;
- обґрунтувати і запропонувати комплексний підхід до формування амортизаційної політики підприємств;
- розглянути механізм стратегічного управління амортизаційною політикою підприємства, в тому числі у виборі найбільш ефективних форм відтворення основних засобів.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Для зростання фінансово-економічних можливостей суб'єктів господарювання необхідно, перед – усім, значно підвищити роль власних джерел фінансування інвестиційних проектів: амортизації та прибутку. Як свідчить практика розвинутих країн в умовах кризи і високої інфляції, що обмежують можливості доступу до кредитних ресурсів, на нерозподілений прибуток і амортизацію лягає основне навантаження у фінансуванні інвестиційних проектів.

2008-2009 роки відзначилися світовою економічною кризою, негативні наслідки якої торкнулися усіх галузей економіки України. Особливо серйозних втрат зазнала промисловість. Ситуація в економіці країни стосовно діяльності підприємств в цілому і промисловості зокрема зображена на (рис. 1) [13].

Отже, збитковість підприємств України і аналіз потенційних власних джерел фінансування структурних змін у складі основних виробничих фондів дозволяє зробити висновок про те, що особливу увагу в цьому процесі слід приділяти саме використанню амортизаційних відрахувань і ефективній амортизаційній політиці підприємства.

Питання амортизації займають важливе місце в теорії і практиці відтворення основних фондів. При аналізі інвестицій амортизація є ключовою статтею прогнозованих грошових потоків. За її допомоги

здійснюється оцінка активу протягом періоду його використання. З огляду на це амортизацію основних засобів можна охарактеризувати таким чином:

- 1) амортизація основних засобів – це досить тривалий процес перенесення частини вартості основних засобів на виробничі витрати;
- 2) амортизація часто є однією з самих великих статей витрат в бюджеті інвестицій;

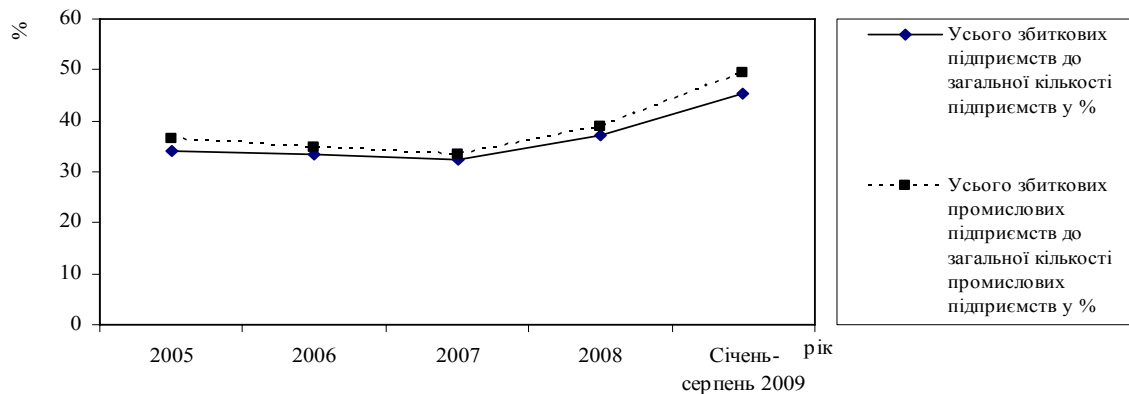

Рис. 1. Динаміка збиткових промислових підприємств України до загальної кількості підприємств у 2005 – 2009 рр.

- 3) сума амортизації зменшує податкові зобов'язання суб'єктів господарювання;
- 4) внаслідок того, що амортизація є негрошовими витратами і ніякі кошти не виходять за межі підприємства, суб'єкт господарювання отримує можливість використовувати ці кошти.

Тому вибір амортизаційної політики підприємства потребує стратегічного підходу, адже амортизаційний процес займає тривалий період, впливає на численні економічні показники і піддається впливу факторів зовнішнього середовища.

Побудові ефективної амортизаційної політики сприятиме удосконалення державної політики в цій галузі, зокрема законодавчо встановлена регулярна переоцінка основних засобів за ринковою вартістю; використання в податковому обліку методів нарахування, передбачених бухгалтерським обліком; встановлення однакового порядку формування вартості, що амортизується у бухгалтерському і податковому обліку; контроль використання амортизаційних відрахувань; стимулювання оновлення засобів праці тощо.

Основними елементами амортизаційної політики підприємства є:

- 1) порядок оцінки і переоцінки основних засобів;
- 2) визначення строків корисного використання;
- 3) вибір способів нарахування амортизації;
- 4) забезпечення цільового використання амортизаційних відрахувань;
- 5) вибір найбільш ефективних форм відтворення основних засобів;
- 6) удосконалення структури засобів праці.

Аналіз діючих сьогодні систем амортизації основних засобів вказує на необхідність переходу до амортизаційної політики, що стимулює оновлення основного капіталу. Для цього необхідно використовувати найбільш розповсюджені регулятори для досягнення поставленої мети:

- 1) оптимальну структуру засобів праці;
- 2) строк корисного використання окремих об'єктів;
- 3) переоцінку вартості основних засобів;
- 4) методи нарахування амортизації;
- 5) консервацію або реалізацію основних засобів;
- 6) ліквідаційну вартість (для окремих методів амортизації).

Комплексний підхід до вибору амортизаційної політики підприємства потребує використання усіх названих її елементів. Управлінські рішення щодо амортизації основних засобів мають прийматися на основі результатів, отриманих при проведенні розрахунків за кількома варіантами альтернативних управлінських рішень. Це потребує формування єдиної інформаційної системи обліку амортизації основних засобів, яка включає всі види обліку підприємств України: фінансовий, податковий, управлінський та стратегічний.

В обліково-аналітичному забезпеченні амортизаційної політики амортизація основних засобів виконує наступні функції:

- 1) у фінансовому обліку формує амортизаційні відрахування і визначає розмір грошових потоків підприємства;
- 2) в податковому обліку є сумою, що віднімається від суми валових доходів разом із валовими витратами;
- 3) в управлінському обліку дозволяє визначити собівартість продукції;
- 4) в стратегічному обліку – джерело фінансових ресурсів для ефективного способу оновлення

основних фондів відповідно до можливої стратегії довгострокового розвитку підприємства.

Стратегічний облік амортизації основних засобів – єдина обліково-аналітична система, що базується на даних фінансового, податкового та управлінського обліку і забезпечує менеджерів інформацією для прийняття стратегічних управлінських рішень в процесі формування і використання амортизаційних відрахувань для ефективного відтворення засобів праці.

Стратегічні управлінські рішення у виборі найбільш ефективних форм відтворення основних засобів мають враховувати способи відтворення основних фондів конкретного підприємства. У сучасній економічній літературі виділяється, зазвичай, тільки два способи відтворення основних фондів: просте (відтворення в незмінних розмірах) і розширене (розширене відтворення).

Вибір способу оновлення основних фондів конкретним підприємством здійснюється на основі попередньої оцінки кожного з альтернативних варіантів. Критерієм вибору, на наш погляд, може бути максимум віддачі по елементу, що визначається самим підприємством. Так, наприклад, якщо мета підприємства – максимізація прибутку, то вибирається та форма оновлення, при здійсненні якої сума майбутнього прибутку буде найбільшою. Якщо мета підприємства – перехід на нові технології, то повинна бути вибрана інтенсивна форма розширеного відтворення основних фондів.

Як стверджують в своїй роботі Л.Г. Гиляровська, Д.О. Єндовіцький, вибір найбільш ефективного способу оновлення основних фондів може відбуватися відповідно до можливої стратегії довгострокового розвитку підприємства:

- 1) агресивний розвиток (активне зростання);
- 2) помірне зростання;
- 3) вдосконалення при незмінному рівні зростання;
- 4) стримування спаду і розробка нового виду продукції;
- 5) активне перепрофілювання або ліквідація.

Ними ж висловлюється думка про зв'язок між можливими варіантами відтворення основних фондів, стратегіями довгострокового розвитку підприємства і розміром необхідних амортизаційних коштів [14, с.58].

Виходячи з цього, на нашу думку, в процесі формування амортизаційної політики необхідно встановити взаємозв'язок між способами оновлення основного капіталу та стратегією довгострокового розвитку підприємства, що дозволяє на практиці ухвалювати певні управлінські рішення, в тому числі стосовно амортизації основних засобів як джерела фінансування капітальних вкладень (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між способами оновлення основних засобів, стратегіями довгострокового розвитку підприємства та розміром необхідних амортизаційних відрахувань

Стратегія довгострокового розвитку підприємства	Способи оновлення основних фондів	Необхідний розмір амортизаційних відрахувань
1 Стратегія агресивного розвитку припускає швидке розширення ринків збуту, одним з основних стратегічних завдань є досягнення лідируючих позицій в галузі за об'ємом продажу виробів	Активне інвестування в нове будівництво, інтенсивне розширення виробництва, вкладення засобів в науково-дослідні розробки	Вартість нового будівництва, наукових розробок
2 Стратегія помірнього зростання припускає невелике зниження темпів свого розвитку і об'ємів виробництва	Вкладення інвестицій в поступове розширення своєї діяльності, а також виділення чималих коштів на підвищення своїх конкурентних переваг	Сума з урахуванням напрямків майбутнього розширення діяльності (придбання нового устаткування, модернізація, дообладнання тощо)
3 Стратегія вдосконалення при незмінному рівні розвитку дозволяє підприємствам з максимальною ефективністю використовувати досягнутий виробничо-економічний потенціал	Основною метою буде збільшення або підтримка на колишньому рівні чистого грошового потоку без проведення нового будівництва і нарощування виробництва. В таких умовах розширене відтворення буде або недоцільним, або нездійсненним внаслідок фінансових труднощів	Вартість капітального ремонту, зношеного устаткування для його заміни, модернізації застарілих непродуктивних основних фондів і реконструкції виробничих будівель (споруд)
4 Стратегія стримування спаду реалізації продукції проявляється в несприятливих для підприємства зовнішніх і внутрішніх умовах, що характеризується спрямованістю наявних ресурсів на зниження негативної дії різного роду чинників на процес функціонування підприємства	Дотримуючись цієї стратегії, доцільно сконцентрувати обмежені фінансові ресурси на проведення простого відтворення основних фондів, модернізації провідного устаткування, підсилити контроль за ефективністю проведення ремонту основних фондів	Вартість модернізації і заміни основного устаткування, вартість поточного ремонту засобів праці
5 Стратегія активного перепрофілювання зобов'язує невідкладно здійснювати заходи щодо впровадження нових продуктів на ринку і розширення своєї частки в інших (найчастіше суміжних) галузях	Відмова від випуску продукції, що раніше виготовлялась підприємством, може призвести до простоїв частини устаткування і значного зниження оборотності активів (в основному по сировині, матеріалам і НЗВ)	Кошти на перепрофілювання за мінусом суми доходу від ліквідації зношених основних фондів, від продажу непотрібного устаткування і від передачі непотрібних основних фондів в операційну оренду

Стратегічні управлінські рішення у виборі амортизаційної політики в умовах економічної кризи

мають свою специфіку, фактори впливу і складаються з наступних взаємозв'язаних завдань та передбачуваних умов їх вирішення:

- в умовах кризи основним джерелом оновлення засобів праці є амортизаційні відрахування;
- потенційні потреби споживачів і стратегічні цілі підприємства обґрунтовують потребу в основних засобах і є стимулом щодо їх відтворення;
- знос визначає тривалість кругообігу основних засобів підприємства і є головним чинником при прийнятті рішення щодо оновлення засобів праці;
- спосіб оновлення основного капіталу впливає на розмір відтворюваного виробничого потенціалу і зумовлює потребу в певній сумі амортизаційних коштів;
- ступінь якісного оновлення основних фондів проявляється шляхом впровадження інновацій у виробництво.

Література

1. Чумаченко М. Амортизаційні відрахування – суттєве джерело фінансування інвестицій підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С. 6-8.
2. Савченко А.Г. Підвищення інвестиційного потенціалу прискореної амортизації / А.Савченко, А. Никифоров // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 21-34.
3. Косова Т.Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 157-171.
4. Вініченко І.І. Амортизаційна політика в інвестиційній діяльності підприємств // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 8. – С. 3-6.
5. Проданчук М. Концепція амортизаційної політики та її вплив на формування основних засобів // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 29-34.
6. Огійчук М. Амортизаційні відрахування як джерело фінансового забезпечення відтворення основних засобів у сільському господарстві / М. Огійчук, К. Утенкова // Економіка АПК. – 2007. – №7. – С. 90-95.
7. Хотомлянський О. Амортизаційний фонд як джерело відтворення основних засобів // Економіка України. – 2004. – № 3. – С. 38-42.
8. Парнюк В.О. Про підвищення ролі амортизації як джерела інвестицій і регулятора попиту та пропозиції основних засобів // Актуальні проблеми економіки. – К. – 2007. – № 5. – С. 166-172.
9. Котова М.В., Маковеев П.С. Роль амортизаційної політики держави у формуванні власних інвестиційних ресурсів промислового виробництва // Труды Одесского политехнического университета. – 2002. – Вып. 2(18). – С. 1-5.
10. Кленін О. До питання впливу реформування державної амортизаційної політики в Україні на процес відтворення капіталу промислових підприємств // Вісник економічної науки України. – 2006. – №2. – С. 109-112.
11. Ільєнко Р.В. Амортизаційна реформа в контексті податкового стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарювання // Проблеми науки. – К. – 2009. – № 7 – С. 20-26.
12. Крейдич І.М. Регулювання інвестиційної діяльності проведенням гнучкої амортизаційної політики // Інвестиції: практика та досвід. – К. – 2009. – № 11. – С. 2-4.
13. Фінансові результати діяльності підприємств за видами економічної діяльності // <http://ukrstat.gov.ua>
14. Гиляровская Л.Т., Ендовицкий Д.А. Финансово-инвестиционный анализ и аудит коммерческих организаций. – Воронеж: ВГУ, 2003. – 384 с.
15. Ендовицкий Д.А. Комплексный анализ и контроль инвестиционной деятельности: Методология и практика / Под ред. Л.Т. Гиляровской. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 399 с.

Надійшла 10.12.2009